

Салига Т. Ю.

МЮНХЕНСЬКА СПОВІДЬ ВОЛОДИМИРА ЯНЕВА (до 110-ліття від дня народження)

Анотація. У статті проглядаються три основні аспекти життєтворчості Володимира Янева: 1. біографічний (мова про становлення його як творчої особистості); 2. літературознавчий та мистецтвознавчий; 3. есеїстичний (розповіді автора про зустрічі із батаголітнім ректором УВУ). Паралельно пролягають «сюжети» про Володимира Янева-історика церкви та християнства, Янева-релігійника, про його контакти із Ватиканом та зокрема із Блаженнішим Йосипом Сліпим. Простежується «одіссея» молодого подвижника галицького революційного руху та державність і соборність українських земель. Окрема візія у житті В. Янева – журнал «Студентський шлях».

Захоплювався модерними процесами, які протікали в культурно-мистецькій сфері. Вивчаючи поезію європейських поетів, а також поезію української творчої молоді, зокрема Б.-І. Антонича, В. Гаврилюка, О. Ольжича, поетів Наддніпрянської України, Янів виробив принципи для себе критерії в оцінках літературного твору.

Особливу роль для поета-Янева відігравав львівський тижневик «Назустріч» та місячник «Дажбог» і, звичайно ж, поезія «Празької школи». У Львові жили й творили славні польські письменники – симпатки так званої «української школи», Северин Гоцинський, Олександр Фредро, Леопольд Стафф, Ян Каспрович, Марія Конопницька, чия творчість, без сумніву, теж впливала на Володимира Янева.

Проаналізовано ідейно-тематичний простір поезій Янева, зокрема збірки «Сонце й ґрати» та «Листопадові фрагменти», а також його тюремні вірші, поезію, присвячену героям Крут. Ліро-епіка В. Янева цього тематичного напрямку по-своєму біографічна. Збірка «Шляхи», на основі наукових спостережень німецьких, польських та чеських теоретиків психоаналізу, вибудована на етно-психоаналізі українського політичного в'язня.

В. Янів — вчений, психолог, етнопсихолог української «душі», соціолог і літературознавець, мистецтвознавець, організатор української науки і церковно-релігійного життя, громадський діяч, професор Українського Катлицького університету імені Святого Климента Папи (УКУ) у Римі. Сакральні мотиви – органічна сторінка в поезії, літературознавстві і загалом у всій творчості Володимира Янева.

Використана розлога бібліографічна література про життя і творчість Володимира Янева, яка, однак, не нівелює індивідуальних поглядів автора статті.

Ключові слова: Володимир Янів, біографія, сакральні мотиви, поезія, ліро-епіка.

Інформація про автора: Салига Тарас Юрійович, доктор філологічних наук, професор, кафедра української літератури ім. акад. М. Возняка, Львівський національний університет ім. І. Франка.

Електронна адреса: ukr.lit.lnu@gmail.com

Salyha T.

MUNICH CONFESSION OF VOLODYMYR YANIV (dedicated to 110th anniversary of birth)

Abstract. Three major aspects of Volodymyr Yaniv's life-creativity are described in the article: 1. biographical (his formation as a creative person); 2. literary and art studies; 3. essayistic (author's stories about the meetings with the perennial rector of UFU). In parallel, there are "plots" about Volodymyr Yaniv as a historian of the church and Christianity, as a religious scholar, about his contacts with the Vatican, and in particular with His Beatitude Josyf Slipyj in the study.

We can trace the "odyssey" of a young ascetic of the Galician revolutionary movement for the statehood and the unity of Ukrainian lands. A separate vision in the life of V. Yaniv is the magazine "Student's Way".

He was fond of modern processes that took place in the cultural and artistic sphere. Studying poetry of European poets, poetry of Ukrainian creative youth, in particular B.-I. Antonych, V. Havrylyuk, O. Olzhych, poets of the Right-Bank Ukraine, Yaniv developed for himself the criteria for evaluating a literary work.

The Lviv weekly "Towards" and the month "Dazhbog" and, of course, the poetry of the "Prague School" were played a special role for Yaniv as a poet. The famous Polish writers, supporters of the so-called "Ukrainian school", Severin Goshchinsky, Alexander Fredro, Leopold Staff, Jan Kasprovich, Maria Konopnitskaya whose creativity, undoubtedly, also influenced Volodymyr Yaniv lived and worked in Lviv.

The ideological and thematic space of the poetry of Yaniv, in particular the collections "The Sun and the Lattices" and "The Foliage Fragments", his prison poems, poetry about the Kruty heroes, are analyzed in the article. Lyro-epic creativity of V. Yaniv in this thematic direction in her own way is biographical. The collection "Ways," based on the scientific observations of the German, Polish and Czech theorists of psychoanalysis, is based on the ethno-psychoanalysis of the Ukrainian political prisoner.

V. Yaniv is a scientist, psychologist, ethnic psychologist of the Ukrainian "soul", sociologist and literary critic, art critic, organizer of Ukrainian science and church-religious life, public figure, professor of the Ukrainian Catholic University named after St Clemens, the Pope in Rome. The sacred motives are an organic page in poetry, literary criticism and, in general, in the works of Volodymyr Yaniv.

The author used the bibliographic literature about the life and work of Volodymyr Yaniv, which, however, doesn't alleviate his individual views.

Key words: Volodymyr Yaniv, biography, sacral motives, poetry, liro-epos.

Information about author: Salyha Taras, doctor of philology, professor, Mykhailo Vozniak department of Ukrainian literature, Ivan Franko National University of Lviv.

E-mail: ukr.lit.lnu@gmail.com

Salyha T.

MONACHIJSKA SPOWIEDŹ WOŁODYMYRA JANIWA (do 110. rocznicy urodzin)

Streszczenie. W artykule rozpatrzono trzy podstawowe aspekty życia i twórczości Wołodymyra Janiwa: 1. biograficzny; 2. literaturoznawczy; 3. eseistyczny. Dołączono też przyczynki o Wołodymyrze Janiwie jako działaczu religijnym, historyka kościoła i chrześcijaństwa, jego kontakty z Watykanem. Opiszano „odyseję” młodego aktywisty halickiego ruchu rewolucyjnego w imię państwowości i zjednoczenia ziem ukraińskich.

Opiszano też poglądy i dorobek Janiwa-literaturoznawcy – zajmował się zwłaszcza poezją ukraińskiej twórczej młodzieży: B.I. Antonycza, W. Hawryliuka, O. Olżycza, poetów Ukrainy Naddnieprzańskiej.

Szczególne role dla Janiwa-poety odegrały lwowskie czasopisma: „Naprzeciw”, miesięcznik „Dażbóg” i „Praska szkoła”. We Lwowie mieszkali i tworzyli słynni poeci polscy – przedstawiciele „szkoły ukraińskiej” – Seweryn Goszczyński, Aleksander Fredro, Leopold Staff, Jan Kasprówicz, Maria Konopnicka, których twórczość niewątpliwie wpłynęła na Wołodymyra Janiwa.

W artykule poddano analizie przestrzeń ideowo-tematyczną poezji Janiwa, zwłaszcza zbiory „Słońce i kraty” oraz „Listopadowe fragmenty”, wiersze więzienne, poezję, poświęconą bohaterom Krutów. Liro-epika Janiwa tej tematyki jest w niektórych stopniu autobiograficzna.

Wołodymyr Janiw to uczony, etnopsycholog duszy ukraińskiej, socjolog i literaturoznawca, historyk sztuki, organizator nauki ukraińskiej i życia cerkiewno-religijnego, działacz społeczny, profesor Ukraińskiego Uniwersytetu katolickiego imienia św. Klemensa w Rzymie. Motywy sakralne były organiczną stroną w jego poezji, literaturoznawstwie i całej twórczości.

Słowa kluczowe: Wołodymyr Janiw, biografia, motywy sakralne, poezja, liro-epika.

Nota o autorze: Salyha Taras, doktor filologii, profesor, katedra literatury ukraińskiej im. M. Wozniaka, Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki.

E-mail: ukr.lit.lnu@gmail.com

Львівські вірші, які писав Володимир Янів у 30-тих роках, вийшли окремими збірками «Сонце й ґрати» та «Листопадові фрагменти» аж у 1941 році в Берліні. Сказати, що вони з'явилися із запізненням через авторську до них вимогливість, через творче їх шліфування, було б віддалене від правди. Він усе ж свої навіть перші поетичні спроби друкував під псевдо Кусоніс у галицьких періодичних виданнях «Молоде життя» та «Українське слово». А в тім, він себе ніколи «повним» поетом не вважав. О цій порі В. Янів наснажував свої вірші на пафосну, декларативно-громадянську місію. На початку

30-тих років він «засвітився» як homo politicus і віддавав перевагу суспільно-політичній праці, беручи найактивнішу участь у студентських рухах та розмаїтих маніфестаціях. Тому його студії у Львівському університеті часто переривались арештами польською поліцією або ж численними слідствами без арештів. Та всупереч арештам і слідствам недремним «шпійням» польською дефензивою за молодим українським патріотом, він із травня 1931го року до липня року 1934го редагує суспільно-політичний журнал «Студентський шлях» (редакторство перебрав від Миколи Дужого, секретаря «Просвіти» Галичини).

«Щоби правильно визнаватися у сучасному стані Європи, у можливостях звернення наших надій, – писав В. Янів у вступній статті «Студентського шляху», – треба мати у великій мірі вироблений політичний змісл і обсервацію. А саме цих справ не сміють затемнювати наші локальні турботи. Хто знає, чим була би скінчилася для нас визвольна війна, якщо б загал студентської довоєнної молоді добре визнавався у міжнародному положенні» [13, с.5].

Йому в цей час йшов тільки 23 рік (народився 21 листопада 1908 р.). В активне молодіжно-студентське товариство Володимир (Михайло) Янів увійшов через «Пласт», завдяки якому 1926 р. утворився «Союз української націоналістичної молоді». Як діяльний член цього «Союзу...» він представляв його у ексекутиві ОУН ЗУЗ (Організація українських націоналістів західноукраїнських земель).

Суспільно-політична Одиссея молодого подвижника галицького революційного руху за державність і соборність українських земель у єдиний моноліт була вкрита терням, пролягаючи через тюрми, слідства, допити, превентивні арешти тощо. Олекса Горбач із періоду 1928го р. до 1941го р. описав більше двох десятків найрізноманітніших ексекуцій над українським політичним борцем. Мова про систематичні переслідування, слідства та тюрми. Наприклад, у Берліні з 12го по 15^{те} листопада 1940го р. з Ріббентропом і Гітлером зустрічався М. Молотов. Ні в чому не провиненого В. Янева на цей час заздалегідь превентивно «сховали». Отже, спокійного життя В. Янів не мав.

«Студентський шлях» за своїм профілем, як і належить, і під редакторською орудою Петра Дужого і його орудою був спрямований на студентську борню за українську державність та патріотичне виховання молоді. При таких ідейно-тематичних окресленнях часопису він не відмежовував себе від молодого літературного процесу. У цей час галицьке літературно-мистецьке життя аж ніяк не було приспанім. Його по-своєму стимулювали попередні модерністичні процеси, що протікали ще до національно-визвольних змагань. У «Студентському шляху» друкували свої художні речі Анатоль Курдидик, Олекса Стефанович, Богдан Кравців, Б. І. Антонич, Орест Караван, Олег Ольжич та й сам Володимир Янів. Журнал виробив принципові критерії в оцінках літературного процесу.

Наприклад, Михайло Барський у підсумковій статті «Наша література 1932 р.» прийшов до сумних висновків, наголошуючи, що більшість книг, які з'явилися 1932 р. не мають мистецької вартості. «Деякі з них, – як він висловився, – звичайна графоманія. Щодо змісту або переспівування лемківської меланхолії, з обов'язковою осінню, журавлями й зів'ялим листям, або кучугури яко мертва точка, яко рік порожнечі. Можна потішатися тільки одним, а саме, що книжкова продукція не відбиває у нас дійсного стану, справжнього рівня мистецького слова. Рік 1932 запишеться як рік упадку «Літературно-наукового вісника» [1, с.57].

М. Барський також розкритикував видання комунофільських попутників з «Нових Шляхів», зокрема «Оповідання» Петра Дереша, повість Юрія Косача «Чорна пані», збірку прози Степана Ливинського «З японського дому», драму Івана Крушельницького «На скелях» та твори інших прокомуністичних авторів. Позиція М. Барського не була тільки його приватним поглядом, але й співпадала з позицією редакції журналу, а отже, і з позицією Янева. Вироблення «політичного зміслу і обсервації» молоді, вважав він, залежне від здорового, високохудожнього пульсу літератури. В свою чергу цей здоровий пульс літератури був залежний від того політичного спектру ідей, які репрезентували собою різні партії Галичини. Згадаймо хоча б УНДО (Українське національно-демократичне об'єднання). Відіграючи надзвичайно важливу роль в суспільно-політичному житті Західної України, УНДО багато робило і в культурному житті. Зокрема, газета «Діло» (редактор М. Рудницький), що стала органом УНДО, питанням розвитку літератури приділяла значну увагу.

Ці екскурси чи відгалуження від основної розмови, цебто від творчого портрета В. Янева доцільні, бо завдяки їм бодай контурно, але постає загально-мистецька атмосфера Галичини того часу. У цьому зв'язку необхідно назвати тижневик «Назустріч», що почав виходити у 1935 р. Навколо нього об'єдналися «європеїсти», скажімо, згадуваний уже М. Рудницький, Б. І. Антонич, Св. Гординський, Ростислав Єндик, Юрій Кравців, Лука Луців. До них, безумовно, належав і В. Янів та інші. На літературно-мистецький клімат Галичини продовжували впливати письменники, які опинилися за «шелом'янем», рідної землі, ска-

жімо, Є. Маланюк, Улас Самчук, О. Стефанович, Л. Мосендз, Олена Теліга, врешті усі «вісниківці». Близьким до них був місячник «Дажбог», що почав виходити у 1932 році. У 1937-1938 роках у зв'язку із конфіскацією «Дажбога» він виходитиме під назвою «Обрії». У різний час редакторами цих видань, чи радше цього видання, були Є. Пеленський, Б. І. Антонич та Б. Кравців.

Виходив у Львові літературно-науковий місячник «Дзвони». Тут друкувалися письменники із літературної групи «Логос» – Наталена Королева, Уляна Кравченко, Катря Гриневичева, Улас Самчук та інші. «Дзвони» носили підкреслену «опінію» греко-католицького напрямку, як і група «Логос». Свою погоду робили літературно-науковий, мистецький і громадський, як уже було зазначено, місячник «Нові шляхи» (редактор Антін Крушельницький), журнал «Критика», що продовжував позицію «Нових шляхів» (редактор А. Крушельницький), тижневик «Світло» (редактор Василь Бобинський). І все ж літературна періодика тільки певною мірою відображала реальний літературний стан. Для повнішої уяви про нього сюди варто підключити й спогади безпосереднього учасника західноукраїнського літературного процесу того часу Остапа Тарнавського.

Польська група населення, писав він, – «у Львові до 1939 року була найчисельнішою, становила половину населення міста, більше ніж 150 тисяч осіб. Поляки ще за панування королівської Польщі тримали в своїх руках адміністрацію міста та й вели перед і в культурному житті. Це не змінилося і з переходом Галичини під панування Австро-Угорської монархії, в якій вже з уваги на аристократичний устрій польські пани затримали свою гегемонію. Що більше, ліберальніша від пруської чи російської окупації, австрійська адміністрація дозволяла свободніші рухи польської інтелігенції головно в культурному житті. У Львові перед першою світовою війною жили й творили славні польські письменники Олександр Фредро, один із членів так званої «української школи» Северин Гоцинський, уродженець Львова й випускник Львівського університету поет Леопольд Стафф, один із головних представників «Молодої Польщі» Ян Каспрович, який підтримував зв'язки з Іваном Франком, Марія Конопницька, яка жила й померла у Львові...» [11, с.31].

Звідси, з цього невсипущого літературного неспокою, зіставляючи факти різних вели-

чин, і слід йти у поетичну творчість В. Янева. Попереднє літературне покоління, серед якого були Р. Купчинський, Левко Лепкий, О. Бабій, М. Голубець, Р. Гут-Кульчицький, М. Островерха, М. Матіїв-Мельник, Юра Шкрумеляк та інші, після поразки національно-визвольних змагань передавало літературну естафету поколінню Б.-І. Антонича, Б. Кравціва, Св. Гординського, В. Янева.

Звичайно, така розмаїто барвіста і колоритна атмосфера по-своєму впливала на Янева-поета і Янева-літературознавця. У таланті і «характері Янова, – писав Дмитро Штогрин, – сплелися притаманні лише йому окремі первні, що їх слід шукати в ментальності й традиції його роду, в часі та обставинах його народження і нарешті в його родинному вихованні й дитячо-юнацьких переживаннях, які в сумі стали потенційними факторами основи не тільки його праці й літературної творчості, але й життєвої дороги як людини» [12, с.74].

Дорогу Янева радше було б назвати боротьбою за людську гідність, за право належати до своєї нації, за можливість жити її ідеалами і служити їм. Це дорога, яку проходить ліричний герой його «Листопадових фрагментів», Янів назве автобіографічними шкідцями. «Є почування, – переконував автор, – що їх скриваємо в нерозгаданих глибинах душі перед самим собою. Тим сильніше, що, здавалося би, здавлені, різьблять вони в підсвідомості наш світогляд і характер, думку й волю, – що перерішують чини цілого життя. Вирвати їх ні забути не можна... ..Якщо ж іде про загал читачів, то ряд фрагментів своєю тематикою і настроєм не буде байдужим для нього. Це, може, дуже особисті переживання, які просто виростали в нерозривному зв'язку з народом» [16, с. 4].

«Листопадові фрагменти» Янів написав у в'язниці. Особисті переживання, шантаж, приниження національної гідності являли собою норми польського жандармського ставлення до всіх проявів українськості уособлюваних його поколінням, яке було в нерозривній єдності з народом: «Знаю, що сказаного у фрагментах, – зазначав В. Янів, – ніколи не повторю, бо самі переживання, що зложилися в цю лірику, занадто багато мене коштували» [16, с. 5]. Інакше кажучи, поет явив самого себе у драматичні чи, може, найдраматичніші моменти свого життя, яке могло творити «одважне підпілля напекірного покоління» (О. Олесь).

«Тут і є те заложення, на якому буде В. Янів своє життя, і кличе до такого ж інших. «Геройський чар» – це той чар, з якого не вирветься Янів ніколи, яким п'янітимуть тисячі й тисячі його ровесників і наступного покоління, до якого й я належу» [3].

Не перебільшую, але культ Крут до його високого апогею публічної слави усе ж заклала Галичина, і в першу чергу – В. Янів. На його думку – тільки героїка синів нації може порятувати її. Він не був би редактором, якщо б не популяризував українських націонал-патріотичних подвигів. З його ж волі серпнево-вересневий номер часопису [ч. 8-9 (28-29)] за 1933 р. вмістив поезію Юрія Горліса-Горського «Ми йдем», присвячену «Пам'яті двох тисяч юнаків і дівчат розстріляних ГПУ без суду по Україні перед процесом СВУ і СУМ», яку він написав у Лук'янівській в'язниці (Київ) 1930 р.

*Не був це сон...
То яв була весела і кривава:
Ми, молоді, бадьорі і зухвалі
Ішли ламать ворожю скалу...
Багато нас було...
...І так було нас мало!
Кругом ворожії роїлися рої,
Все свіжі та нові ставали лави
Валилися і знов здіймались скали, –
Та ми – все йшли...
І падали із нас сотні...
На місце їх нові борці ставали,
упавши духом – відпадали,
а ми ішли і голос рідної землі
нечутно нам кричав:
«Ви мусите вогнем своїх сердець –
спалити ці понурі скали!»*

Водночас В. Янів усвідомлював, що відбувається у літературному житті краю. У 1931 р. видавництво «Дажбог» видало книжку тодішнього студента Львівського університету Б. І. Антонича «Привітання життя». Львівську читацьку аудиторію вразила у ній «перш за все величезна різноманітність мотивів і тем». І хоч автор поетизував життя, пускав у художній обіг образи несподівані, «радів, наче дитина», для якої все було новим, дивним і цікавим (пожар, дощ, орел, літак, лелеки, свічка, божевільна риба, баклажани, стратосфера, метеор, соняшник, біг на 1000 метрів, скок із жердкою тощо

– тобто справжнє привітання життя), тогочасна поточна критика все ж таки не втримувалась від суворих оцінок. «Під бадьорими, а інколи дитячо-наївними наголовками, – писав Ю. Редько, – зустрінемо сухі (хоч часом доволі наївні) міркування й рефлексії... Видно, автор не творить їх серцем, чуттям, – майже уся його поезія – то праця холодної думки» [9, с. 61].

Отже, критика навіть такому поетові, як Б.-І. Антонич, ставила великі вимоги, дорікала йому й за те, з чим поет успішно впоравсь, – за художню форму. Однак В. Янів віддавав перевагу не естетичній матерії вірша, а його ідейному звучанню. Час диктував свої «норми». Якщо Б. І. Антонич, Володимир Гаврилюк, Авенір Коломиєць, С. Гординський більш менш мають умови для художніх експериментів, В. Янів у тюремних умовах пише «Сонети і строфи», як і Б. Кравців. Тому між збірками «Сонце й ґрати» та «Сонети і строфи» так багато спільного.

Варто зазначити, що в окремих стильових ознаках художня палітра Янева споріднена і з поетичною палітрою Ю. Клена. А крім усього, це був час, коли активність літературного процесу на Східній Україні помітно «підупала». Постріл Хвильового собі у скроню був попередженням, що в умовах радянської України гряде сувора розправа. Як певна відповідь на це – галицькі письменники гарту В. Янева гострили свої публіцистичні пера. До речі, Ігор Качуровський спостеріг «кардинальну різницю між настроєм тюремної лірики західноукраїнських поетів – в'язнів польських тюрем, з одного боку, – та їхніх сучасників, радянських в'язнів, з другого» [6, с. 97]. У віршах в'язнів поетів Лівобережної України, зазначає він, – панує відчай, безнадія, зневіра. У віршах галицьких поетів-політ'язнів домінує голос оптимістичної віри в перемогу. Правда, художній рівень віршів з Колими чи Воркути, скажімо, Ореста або Драй-Хмари, далеко вищий, ніж рівень поетів – в'язнів Берези Картузької та Бригідок.

Але тюремна лірика В. Янева цікава не тільки духом ідейного спрямування та міццю непохитності й непокори ліричного героя, вона передовсім унікально важливий матеріал для психоаналізу творчості, для тлумачення іманентної поведінки творчого «я» в екстремальних ситуаціях, в умовах тяжкого гніту особи та її цілковитого безправ'я. Д.Штогрин побачив, що Янів був водночас «спостерігачем та об'єктом спостереження в одній особі, й його

пам'ять записувала його власні духові й фізичні переживання; записувала не як матеріал, що колись знайде своє втілення «в живих образах», але «різьбила на звоях мізку» ті ж живі картини – поетичні кадри» [12, с. 85].

В. Яневу доводилось фіксувати в пам'яті моменти свого життя, щоб потім їх художньо інтерпретувати. Цей процес, – каже далі Д. Штогрин, – «так абсорбував поета, що давав йому силу перенести всі поневіряння, включно з тортурями в'язнів; що більше, до цього процесу він включав також інших співв'язнів і таким чином створені й запам'ятовувані вірші кріпили його і друзів в суворих келіях» [12, с. 85]. Його поезія «В темниці» якраз є добрим «унаоочненням» такого способу творення:

*... Березень... січень... сьомий день карцеру...
Для спогаду думки безладні лишу...
Без олівця, чорнила, пер, паперу, –
На звоях мозку вирізьблю й запишу.*

Яневу таки доводилось писати свої вірші «без олівця, чорнила, пер, паперу». Він їх, сказати б, «наговорював» і фіксував у пам'яті, а вже згодом, вийшовши з тюрми, їх опублікував.

Пригадаймо, продовж семи місяців В. Янів був в'язнем польського концтабору, більше двох років томився в польських тюрмах, чотирнадцять місяців відбував покарання у тюрмах Німеччини. Тюремні спостереження над в'язнями та власний досвід обумовили тему його докторської дисертації «Душевні переживання в'язня» (етнопсихологічний аналіз), яку він захистив у Берліні 1944 року під керівництвом видатного німецького вченого, професора-психолога Освальда Крога. Для цього він студіював соціологію у професора Шерінга та історію Східної Європи у професора Ганса Юберсбергера.

Уся творчість В. Янева, а особливо творчість раннього періоду, тобто періоду двох перших збірок, зримо біографічна. Сказати б, його вірші міцно «прив'язані» до біографії автора. А болісно починалась вона з раннього дитинства. «Моя мати, – згадуватиме він, – при пологах, при мені померла, і це залишило на мене колосальне враження на ціле життя: почуття до певної міри вини, а з другого боку – передовсім великого обов'язку, що жертва, якою я прийшов на світ, не може даремно пропасти. Це я висло-

вив у першій частині моїх «Листопадових фрагментів», і ті рядки для мене такі зворушливі і такі тяжкі, що мені було їх важко й друкувати, сьогодні мені важко будь-коли їх навіть прочитати, але вони для мене дуже істотні» [5, с. 75].

Але як кажуть: «за сиротою і Бог з калитою». Батько-педагог, немов відчувши синову майбутню долю, скерував його до народної німецької школи, після якої він вступає до Української академічної гімназії у Львові, де Господь йому, як описує Олекса Горбач, пішле славних гімназійних професорів-опікунів-доброзичливців: українця Михайла Галущинського, відомого громадського діяча, голову «Просвіти», літературознавця Михайла Тершаківця, германіста Юліана Опільського, автора історичних повістей, полоніста Романа Драгана та історика Ольгерда Гурку, яким він завдячуватиме продовж усього життя й розповідатиме про них цікаві біографічні факти.

Сказати б, емоційно-лірична «стихія» душі В. Янева обумовила його неоромантичну символіку, художні уособлення. В'язничні реалії життя, тюремний побут із його віршів озивались іншим, протилежним їм смислом, і це вже творило художній ефект. Навіть, скажімо, такий «двобій» слів, таке їх зіткнення, як маємо в лексемах «сонце» і «грати», що стали назвою збірки, промовисто говорить за себе. Щось аналогічне бачимо у Б. Кравціва. Тюремна строгість підказала йому віршову строгість – сонетну форму. Або ж нагадаємо, як В. Янів посилає із в'язниці свої експреси-поїзди. Так само через «вітражі ґрат» випускав їх Б. Кравців.

Образ експреса Янів інтерпретує як невпинність великої сили, що здатна своїм могутнім світлом прорізувати пітьму: «Темряву ніч розсіває, в чорному експрес потонує... В темряві гинуть дороги, в чорному небо без зір. Дивиться експрес світлами, в сяйвах скупались вагони. Ясними сяйвами світла – експрес у чорний простір».

Але є ще у В. Янева й інше трактування цього образу. Маю на увазі його цикл «В'язничні експреси», що був написаний у червні 1936 року в Бригідках. Експрес – це та сила, що мчить «з військом в гартованій зброї», з новими лицарями, які мусять здобути перемогу. З доріг власного життя В. Янів мав про що оповісти. Часом душа прагла сповідей про сирітство, інколи ждала розповідей про свої тернисто-революційні

будні й такі ж будні своїх друзів. Особливо вражають поезії, присвячені Софії Міладі, майбутній дружині поета, життєва дорога якої така ж крута й важка, як і його.

Листопад 1918 року народив найсвятіші і найдорожчі для поета ідеї, до того ж і Софія народилась у листопаді, і цей збіг В. Яневу особливо дорогий, символічний:

*І в тому самому бурхливому році,
І в мойому рідному місті,
Що в'яже з собою і душі, і мрії, –
Палкі почування і пристрасті
В серці синів своїх сіє,
Що очі досмертним завзяттям малює –*

*Пророчим завзяттям майбутньої дії,
Що гордість вливає у кров,
Родилася й Ти в Листопаді, Софіє.*

Тематика його віршів доволі розлога. Простір її від громадянського, декларативно-політичного, патріотичного пафосу до віршів лірико-інтимних, настроєвих, часто до віршів медитативних, інколи історіософського спрямування. Нехай В. Янів у них не відбувся як поет самобутньо-художнього лету, проте вони являють собою паспорт часу. Це – унікальний документ епохи з долею в ній людини на складних роздоріжжях історичного часу. Головне за таких умов зробити вибір, куди йти, не втратити себе, не зламатись та не згасити у собі полум'я свого роду.

До речі, уже згадуваний Ігор Качуровський поезіям В. Янева присвятив окрему розвідку «В'язничка лірика й балади Володимира Яніва», де розглядає і його тюремні сонети, які в українській літературі, на жаль, мають свою тяглість (скажімо, І. Франко, Б. Кравців, М. Орест, М. Драй-Хмара, а пізніше – І. Світличний, І. Гнатюк, З. Красівський, Олекса Різченка та інші). Сам Янів, порівнюючи тюремні сонети Франка із в'язничними поезіями Кравціва та своїми власними, виводить психічні закономірності «тотожних переживань» поетів. До цих тотожних переживань належить «почуття приниження людської гідності», «позбавлення свободи», «образлива поведінка в'язничних службовців» тощо» [15, с.82–97].

Помітною в творчій біографії поета стала збірка «Шляхи», яка вийшла у світ у мюнхен-

ському пластовому видавництві «Молоде життя» 1951 року. Цих десять літ між виходом його книг пішли не тільки на літературну працю, але й на розмаїту громадську роботу, а також на наукові дослідження, яким він постійно віддавав чи не найбільше уваги.

Наприклад, десь із середини сорокових років у західноєвропейській періодиці почало з'являтися багато джерельного матеріалу та аналітичних праць про німецькі концтабори, в котрі були загнані й тисячі українців. У праці «Німецький концентраційний табір» В. Янів, використовуючи аналогічні дослідження німецьких, чеських, польських учених, дивиться на ситуацію українських в'язнів у німецьких таборах із психонаціональних позицій. Окупант і окупований – це ті два найголовніші пункти, які перебувають у центрі його наукових досліджень.

«Там, де кошмарна дійсність, – пише він, – доводила людину до божевілля... дивна внутрішня сила казала українцеві перемогти в собі слабкість і зневіру. Самогубства належали у нас до виймків... Для наших кацетників світлом у темряві була віра в Бога й не полиняла візія степів України. Свідомість того, що наших рук, сердець, а то й життя і крові буде треба, не давали впасти в чорній хвилині розпачі й жаху, – навіть в останні хвилини перед смертю» [18, с. 33–34].

До речі, ці мотиви відлунують і в усій його поезії, а найбільше у збірці «Шляхи». Завдяки їм автор поглибив попередню тематику, зокрема дав ширшу інтерпретацію образу України. Перший цикл збірки так і називається – «Україні», де поет уже після звільнення з тюрми устами свого героя присягається й далі служити рідній Батьківщині, якими б важкими шляхами не довелось знову йти. У «Шляхах» приваблює асоціативне розкрилля образів політ поетичної фантазії. Це світ, в якому сувора реальність дійсності підноситься до неземних висот. Тут пролягають шляхи походу героїв на Київ у серпні 1919 року, тут могили лицарів Базару, куди приходять вклонитися ліричний герой, тут звучить сентиментальний вальс для його бабуні, який ранить йому душу.

У «Шляхах» В. Янів прагне віршових видозмін, дбає про версифікаційну культуру, віддає багато уваги естетичній природі твору. «Перші дві збірки, – як він висловився, – писались у таких умовах, коли я про поезію й не думав. Для мене це були не вірші, а спалахи душі, її крик. Це було

те, що болить. Вірші «Шляхів», очевидно, йдуть децю від літератури. Хотілось вправної художності, шукалось образного виразу. Я усвідомлював, що пишу вірші. «Життя» – це злиття думки з формою. Якби те, що є у цій книзі, пропало, то засадничо пропало б моє життя» [8].

Щоб його життя не пропало, щоб залишився по ньому добрий слід, він скрізь і всюди трудився, де тільки міг прикласти свої руки. Янів – вчений, психолог, соціолог, літературознавець, організатор української науки і церковно-релігійного життя, публіцист, мистецтвознавець, есеїст, громадський діяч. Та якщо б поставити йому на карб тільки його працю на посаді звичайного професора філософії Українського католицького університету імені святого Климентія Папи (УКУ) в Римі, а з 1963 до 1972 рр. – декана філософського факультету цього закладу, паралельно при цьому з 1968 до 1986 рр. – ректорство Українського Вільного Університету (Мюнхен), який він розбудовував не лише науково (різнопрофільно). Вже тільки цього вистачає, аби його життя в українській історії залишилось помітним і непроминальним.

У сенсі Яневої філософії щоб «не пропало життя» та не пішло на марне, пригадується 1991 рік, у котрому мені пощастило студіювати філософію в УВУ і паралельно при цьому читати лекції з історії літератури. Тоді це був науковий і культурно-мистецький епіцентр духовної України в Європі. Тут дихала історія ще львівськими первопочатками боротьби за відкриття українського вільного університету, а потім його чинним науково-педагогічним функціонуванням у Відні, через короткий час – у Празі, відтак у Мюнхені, сказати б, із постійною присутністю духу його світочів науки – професорів УВУ: Дмитра Дорошенка, Дмитра Антоновича, Михайла Лозинського, Степана Смаль-Стоцького, Олександра Колесси, Зенона Кузелі, Івана Горбачевського, Володимира Старосольського, Станіслава Дністрянського, Івана Мірчука та багатьох інших.

До речі, завдяки Блаженнішому Йосипові Сліпому та В. Яневу УВУ мав своє приміщення, орендоване на сто років, у найпрестижнішому районі столиці Баварії¹. Саме тут мені довелося

прожити мюнхенсько-увівський семестр, який був і бібліотечним, і лекційним, і екскурсійним. Серед багатьох різних екскурсій, може, навіть у цьому випадку не екскурсією слід назвати, а сумною миттю осягнення нашої драматичної історії відвідини Українського Пантеону, де в своє лоно для вічного спочинку прийняла німецька земля українців, серед яких Ярослав Стецько, Степан Бандера, Лев Ребет, Михайло Орест, Ростислав Єндик, Петро Зайцев, Георгій Крук, Петро Курінний і «несть числа» іншим.

Паралельно з тим, чого досягала українська діаспора, не применшуймо й українських материкових здобутків у духовній царині. У неймовірно важких тоталітарних умовах Україна все ж створила антитоталітарну і літературу, і науку, і живопис високої неперехідної ваги. Творцями були не тільки ті, кому судилось пройти крізь торттури сталінських і брежневських в'язниць.

Це особливо проглядається з відстані, як тоді, коли ми слухачі лекцій УВУ дивились з мюнхенської віддалі на події, що відбувались вдома в Україні під час військового перевороту у Москві. Страх розлуки з Україною не погамовувався, поки не прийшли вісті, що хунта приборкана. У цей мій мюнхенський спогад просяться слова особливої дяки Володимирові Яневу. Власне, двадцять четвертого серпня тисяча дев'яност дев'яносто першого року старійшина української науки в діяспорі професор Володимир Янів порушив свою обітницю. Ще молодим він запрягнувся навіть на великі свята не вживати ні краплі алкоголю до пір, поки Україна не стане самостійною. Вісімдесят третій рік його життя зобов'язав українського професора взяти до рук символічну чарку. Україну проголошено незалежною. Треба було тільки бачити одухотворене обличчя цього поєвропейськи «штрамацького» українського дідуся, яке світилось молодістю! Треба було вгледіти зволожені сльозою його добрі і щасливі очі. Треба було чути його слова тосту-промови, котрі можна викарбовувати на скрижалях. Цей «ритуал» відбувався у містечку Гольцкірхен. Ми усією нашою групою повертались з екскурсії у Баварські Альпи.

¹ Пристосоване до університетської науково-педагогічної праці приміщення уже за умов державно-самостійної України, на жаль, довелося продати, при тім, що в ньому розташовувалось Консульство України в Баварії. Сенат УВУ неодноразово звертався до Президентів України, починаючи від Леоніда Кравчука, а потім до усіх наступних Президентів, а також звертався до Урядів України про фінансову підтримку УВУ, оскільки Баварський уряд відмовився при самостійній українській державі його фінансувати. Та Україна, хоч приміщення УВУ використовувала у своїх потребах, але голосу клопотань Сенату, Відкритих листів наукових конференцій не чула. Щоб якось виживати престижне історичне приміщення УВУ вирішили продати. На виручені кошти купили скромний особнячок на околиці Мюнхена і на їх залишок виживають та бавляться в науку. Одна розрада – цього не бачать ні Володимир Янів, ні Блаженніший Йосип Сліпий.

Професор Зіновій Соколюк цього дня був за водія одного із наших авт. і о 18-ій год. 35 хв. автомобільним приймачем піймав повідомлення про проголошену самостійність України. Це сталось у селі Бад Тільц. Ми вирішили відзначити велику подію. Приїхали у містечко Гольцкірхен. Власник кафе, німець Сеп Гаузнер, очевидно, чуючи чужу для нього мову, спитав звідки ми. Не без почуття гордості прорвалось кілька голосів одразу: з України!

О, українші! Гут українші!

Німецьке радіо вже повідомило про українську подію. Сеп Гаузнер про неї почув швидше, ніж ми. Він розділив нашу радість, запропонувавши нам і свою гостину. Ми співали... Мені й досі здається, що «Боже великий, єдиний, нам Україну храни!» ніколи не звучала так пристрасно і мелодійно, як виливалась вона тоді із наших душ, з душі глибоко релігійного В. Янева. Німці добродушно вивчали щасливі наші обличчя.

Релігійні мотиви – органічна сторінка в поезії Янева. Лірика і ліризм і справді, переконаний поет, становлять в українському народі, а саме в українській поезії, «найзнаменитіший вияв духовності». У циклі віршів «Ікона» (збірка «Шляхи») зустрічаємо сакральні присвяти, що відіграли важливу світоглядну роль у житті поета. Він роздумує над долею Спасителя, вглядається у вітражі Волоської церкви, молиться до ікони Божої Матері, переживає тріумф Христового воскресіння під його розп'яттям. Його релігійні вірші (їх більше п'яти десятків) несуть у собі духовну силу здатну оздоровлювати душу людини в усіх важких ситуаціях. Молитвою «Отче наш» поет благає у Бога щасливішої, ніж має його народ, долі, просить прощення в Господа «За храм збезчещений, собор в руїні, За кров братів, мордованих в підвалах, За смерти жах і голод в Україні, За тих святих, що на хрестах вмирили, Щоб діти вольними жили у славі. За підступ, поєне в отруті лезо, Сибір, Соловки, Казахстан, Березу – Прости їм, Боже! Я не маю права».

Молитви Янева не слід розуміти тільки як благання, приношення сповіді й готовність покути. Ні! В них пломенить життєвий досвід людини, чистота її душі. Тут філософія почувань засновується на питанні, що таке життя і в чому полягає його вища вартість? Людина у Янева, висловився Остап Тарнавський, «шу-

кає не якогось абсолютного існування, а свого власного завершення, вона йде «по своє цілісне сповнення» [10].

Для цього «цілісного сповнення», вважає поет, має важливе значення і пізнавальна основа релігії, осягнення якої витворює людину як частину всесвіту. Такі вірші Янів писав переважно у молодшому віці. З нагромадженням досвіду він віддавав перевагу медитативним екзистанційним концепціям. Закономірно, що найпомітнішою серед усіх його поетичних збірок стала збірка «Життя» (Париж – Мюнхен. 1975). Її складають вірші – «біографії» з акцентом філософським та історіософським, де в основі основ – антитеза, протиставлення свого власного «Я» – такому «Я», яке уособлює «Я» узагальнене, збірне. Словом, маємо образ поетового життя у філософському підтексті. Ця філософія – постійних сумнівів, самозапитів та безпощадних вимог до себе.

Але життя складніше, ніж сентенції, складені про нього: чийсь життєвий досвід і своє власне життя у буквальному значенні ніколи не адекватні. Отже, своє життя слід виповнювати ідеальним змістом, горінням, боротьбою, жаданням спокою: «В постійнім сумніві питаю, що ввечері лишилось з дня, і чи в бажанні урочаю я випив з чаші труд до дна, в тривожнім сумніві питаю. Тривожна мисль летить в минуле шукати відблиску хвилин, що не пройшли, не проминули, а в слово перейшли чи в чин, і зберегли повік минуле».

Вірші цього плану, коли ліричний герой оглядає прожите, щоб зробити свої висновки та винести звідси певні уроки, – каже Андрій Гайдамаха, – складають ліричну біографію поета, а за формою і змістом творять «широке і многобарвне полотно, на якому змальовані душевні почуття і настрої людини трагічної, а почасти й апокаліптичної першої половини ХХ століття. Естетична насолода від витонченості форм і глибини філософсько-поетичного змісту цих сорока шести віршів, що складають поему (цикл) «Мрія і слово», дуже велика» [2].

І справді так. Своєю композиційною строгістю тристрофний п'ятивірш нагадує сонет. В. Янів створив оригінальну строфу, в якій п'ятий рядок повторює перший (з незначною зміною). Цей п'ятий рядок підкріплює сказане й мелодійно замикає строфу, надає їй особливий структурної компактності:

*Безжальний смуток безнадії
Життя вливає в сірий тон,
А мисль без дії ціпеніє,
Акорд впливає в унісон
В безжальнім смутку безнадії,
Ще ніби хочу, й вже не хочу
На власнім згарищі життя, –*

*То тільки туга тінь волочить
Без виходу чи забуття,
Як хочу і уже не хочу!
Перепсую в лінійній муці
Луну на відблиски хвилин,
І павуком в нудьги розпуці
Висотую з моїх глибин
Нове життя в кривавій муці.*

Маємо оригінальну поетичну композицію. Це версифікаційний винахід Янева – вірш із трьох строф, де є три катрени і три заключні (підсумкові) рядки, тобто: $3 \times 4 = 12 + 3 = 15$ рядків. «Композиційна єдність, їх строфічна замкненість і ритміка, – пише Богдан Кузь, – зумовлені внутрішнім змістом – темпом твору, що тільки скріплюють ямбові чотиристоронні ритми, які радше вказують на постійність, на хід життя, на дію. Вони тільки підкреслюють цю елегантну ніжність, а подекуди й емоційну напругу окремих строф, що зумовлена внутрішнім змістом окремих розділів цілості» [7, с. 63].

В. Янів і сам вважав, що збірка «Життя» – це сконденсованість змісту і форми. Чим більший життєвий досвід приходять до нього, чим більше він має що сказати, тим більше він вірить у слово, прагне вмістити у ньому свої рефлексії і думи. Можна навіть простежити цей гносеологічний процес злиття змісту і форму, тобто процес того, що можна називати появою слова з глибин душі: «З терпіння та туги у палати, Поставши з надірив небуття, Ідуть живі слова на свято Піснями й гімнами в життя Світить алмазами в палати».

Наукова діяльність В. Янева, без сумніву, превалює над поетичною творчістю. Тільки на терені літературознавства відомі його праці про творчість М. Костомарова, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Симоненка, І. Калинця. З-поміж етнопсихологічних досліджень критики особливо виділяли «Соціопсихологічний аналіз «Москалевої криниці» та «Українську духовність в поетичній візії Шевченка» На підставі своїх спостережень В. Янів

створив свою версію психологічного «Я» українця: «Українець – це інтровертивна людина з сильним відчуттям свого «я» і бажанням самовияву назовні, яке прямування вирішує про приналежність українського роду до індивідуалістичного культурного циклу. Заглиблений у собі і маючи відчуття гідності, він прямує до повалення всяких обмежень особистої свободи, в тому числі до нівеляції соціальних перегород. Неохота коритися волі іншого йде так далеко, що комплементарне прямування до самовияву – нахил підпорядковуватися – в українця з природи слабо розвинений. Ця остання властивість характеру ще більше поглибилися в результаті століть неволі, коли творчий спротив набирив прикмет чесноти. При ідеологізованні бунту поглиблювалася й внутрішня незгідливість українців: в результаті часта в них анархічність, в крайнім випадку навіть нігілізм» [Цит. за: 4, с.44].

Етнопсихологія духовності українського «Я», української родини ніколи В. Янева не покидала. Наприклад, такі його дослідження як «Проблема вічної любові у «Лісовій пісні» Лесі Українки» у порівнянні з «Тінями забутих предків» М. Коцюбинського» (віголошена в Сорбоні на науковій конференції (1982)) чи «Аналіз Шевченкових «Гайдамаків» та Франкових «Панських жартів»» закріпили за їх автором авторитет українського етнопсихолога європейського рівня.

Порівнюючи Шевченкові і Франкові названі твори, В. Янів вважає, що в обидвох випадках їх «спільною рисою є змагання до добра, правди, справедливості, але шлях інший». «Гайдамаки», на його думку, – поема бунту і помсти, а «Панські жарти» – поема «терпіння і приниження». «На східних землях, – пише він, – сильніше розвинений дух агресивності..., натомість на західних землях на перший план вибивається прямування до підпорядкованості, дух дисципліни» [Цит. за: 4, с.50]. Цю тезу Янів повторював і в інших працях, підкреслюючи, що в Галичині релігійність сумірніша, тихша, на сході вона динамічніша. Але прямування до самовияву там і там є спільним. На сході проявляється у формі «накидування своєї волі», як у Галичині більш терпелив

«Нариси до історії української етнопсихології» вперше надруковані 1993р. в Мюнхені. До цієї книги також увійшли його праці «Релігійність українця з етнопсихологічного погляду», «Соціальні інстинкти українця», «Українська

вдача і наш виховний ідеал» та інші. У його етнопсихологічних студіях яскраво фігурували імена М. Костомарова, І. Нечуя-Левицького, Ю. Липи, І. Мірчука, Г. Ващенко, В. Липинського, Б. Цимбалістого та інших авторів, що в більшій чи меншій мірі були пов'язані з психоаналізом. Це для його спостережень був відповідний контекст, в якому пульсував живий науковий струм, що по-своєму засвідчував академічний науковий осяг.

У п'яту річницю проголошення Самостійності України опубліковано монографію В. Янева «Психологічні основи окциденталізму» (Мюнхен, 1996 р.). Це своєрідне повернення в молодість автора. Він працював над нею в 1947-48 рр. як над габілітаційною дисертацією. Писав він її «з вірою в Україну і в її будуче». Наукової вартості його спостереження та висновки не втратили і сьогодні. Навпаки, зараз вони в сучасних умовах якраз «оживають». Час виходу книги, на жаль, збігся із п'ятиліттям від дня смерті її автора.

Вражає ерудиція В. Янева в царині образотворчого мистецтва, що явлена у книзі есеїв «Між розпачем і надією». Окремі есеї виходили протягом 1980 і 1990 років, але окремою збіркою з унікальними репродукціями майстрів декоративного малярства, гобеленів, іконопису, графіки, ужиткового мистецтва, натюрмортів і пейзажів надруковано 1992 р.

Будучи ректором, з метою духовного об'єднання української еміграції в культурний моноліт, у національну спільноту та щоб відкривати очі Європі на мистецьку творчу ат-

мосферу своїх земляків, В. Янів запровадив в університеті художні виставки. Отже, експонувались: релігійне мистецтво українсько-німецької родини Альфреда й Олександра Пулюїв¹; художника-живописця Олексі Терзієва (Льопи) – емігранта з Наддніпрянської України; модерний живопис Віталія Сазонова; ікони Михайла Мороза; модерні ікони та пейзажі Омеляна Мазурика; різьба на дереві Євгена Світового; натюрморти Любомира Мудрецького та інш. На відкритті виставки німецьких і чеських митців німецький мистецтвознавець Курт-Марія Руда сказав: «Я, як німець, і в розумінні культури Заходу, бажаю УВУ Божого благословення. Його професорам та студентам бажаю, щоб вони усвідомлювали собі, також і в тяжкій хвилини, своєрідність їхнього завдання: плекати справжню вільну духовість їхньої батьківщини та її культури тут, на чужині, зберігати її рівень і провадити до нового розквіту; завжди показувати, що тут живе справжня Україна і вносить, як і протягом минулих століть, свій вклад у культуру Європи. Під таким кутом погляду Український Вільний Університет може, навіть мусить, стати зразком, також – підкреслюю – для німецьких університетів Західної Німеччини. Бож справа не в величині даної інституції, а в її вихідній точці – духовності» [Цит. за: 17, с. 11].

Мої нотатки – це тільки дешифрація із того, що можна говорити про життя і творчість цієї унікальної і величавої Особистості – ім'я якій – Володимир (Михайло) Янів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барський М. Наша література в 1932 р. // Студентський шлях (Львів). 1933. Ч. 1 (21).
2. Гайдамаха Андрій. П'ятдесят років поетичної творчості В. Янева // Шлях перемоги (Мюнхен). 1977. 19 черв.
3. Жданович О. Дозріваючи, залишитись молодим... // Українське слово. – 14 березня 1976 р.
4. Збірник на пошану Володимира Янева. – Мюнхен, 1983.
5. Збірник на пошану проф. д-ра Володимира Яніва. Мюнхен, 1983.
6. Качуровський Ігор. В'язнична лірика й балади Володимира Яніва // Збірник на пошану проф. д-ра Володимира Яніва. Мюнхен, 1983.
7. Кузь Богдан. Володимир Янів. «Життя» // вільний шлях (Лондон). 1979. Квітень.
8. Мое інтерв'ю з В. Яневим 12 серпня 1991 р. в Українському вільному університеті в Мюнхені.
9. Редько М. Ю. Привітання життя. Книжка поезії // Студентський шлях (Львів). 1932. Ч. 1.
10. Тарнавський Остап. Володимир Янів – поет і вчений // Свобода (Джерсі-Сіті – Нью-Йорк). 1976. 19 черв.
11. Тарнавський Остап. Літературний Львів під час другої світової війни // Сучасність. 1987. Ч. 4 (312).
12. Штогрин Дмитро М. Володимир Янів – поет. Збірник на пошану проф. д-ра Володимира Яніва. Мюнхен, 1983.
13. Янів Володимир (Михайло). Роля студентства в житті західноукраїнських земель // Студентський шлях (Львів). 1931 р.

¹ Графиня Альфреда Пулюй Гогенталь одружилась із Олександром Пулюєм – сином видатного фізика Івана Пулюя, який на 20 років раніше за Рентгена відкрив промені (о, парадокс!), які називаються рентгенівськими.

14. Янів Володимир. Від автора // Сонце й граги. Берлін, 1941.

15. Янів Володимир. Душевні переживання в'язня у «Тюремних сонетах» Івана Франка // Записки НТШ. Т. 166. 1957.

REFERENCES

1. Barskyi M. *Our Literature* [Nasha literatura v 1932 r.] // Studentskyi shliakh (Lviv). 1933. Ch. 1 (21).

2. Haidamakha Andrii. *Fifty years of V. Yanev's poetry* [Piatdesiat rokov poetychnoi tvorchosti V. Yaneva] // Shliakh peremohy (Miunkhen). 1977. 19 cherv.

3. Zhdanovych O. *Stay young while growing old* [Dozviraivaiuchy, zalyshytys molodym...] // Ukrainske slovo. – 14 bereznia 1976 r.

4. *Dedications to Volodymyr Yaniv* [Zbirnyk na poshanu Volodymyra Yaneva]. – Miunkhen, 1983.

5. *Dedications to doctor and professor Volodymyr Yaniv* [Zbirnyk na poshanu prof. d-ra Volodymyra Yaniva]. Miunkhen, 1983.

6. Kachurovskiy Ihor. *Prisoner's poetry and ballades of Volodymyr Yaniv* [Viaznychna liryka y baliady Volodymyra Yaniva] // Zbirnyk na poshanu prof. d-ra Volodymyra Yaniva. Miunkhen, 1983.

7. Kuz Bohdan. *Volodymyr Yaniv. „The Life”* [Volodymyr Yaniv. «Zhyttia»] // vyzvolnyi shliakh (London). 1979. Kviten.

8. *My interview with V. Yaniv. 1991, August 12th in Ukrainian Free University iof Munich* [Moie intervui z V. Yanevym 12 serpnia 1991 r. v Ukrainskomu vilnomu universyteti v Miunkheni.]

9. Redko M. Yu. *Celebrating of Life. Book of poetry* [Pryvitannia zhyttia. Knyzhka poezii] // Studentskyi shliakh (Lviv). 1932. Ch. 1.

16. Янів Володимир. Листопадіві фрагменти. Берлін, 1941.

17. Янів Володимир. Між розпачем і надією. – Мюнхен. – 1992.

18. Янів Володимир. Німецький концентраційний табір. Мюнхен, 1948.

10. Tarnavskiy Ostap. *Volodymyr Yaniv – poet and scientist* [Volodymyr Yaniv – poet i vchenyi]// Svoboda (Dzhersi-Siti – Niu-York). 1976. 19 cherv.

11. Tarnavskiy Ostap. *Literary Lviv in the period of II World War* [Literaturnyi Lviv pid chas druhoi svitovoi viiny] // Suchasnist. 1987. Ch. 4 (312).

12. Shtohryn Dmytro *Volodymyr Yaniv as a poet. Dedications to doctor and professor Volodymyr Yaniv* [M. Volodymyr Yaniv – poet. Zbirnyk na poshanu prof. d-ra Volodymyra Yaniva]. Miunkhen, 1983.

13. Yaniv Volodymyr (Mykhailo). *The role of studentship in life of Western Ukrainian lands* [Rolia studentstva v zhytti zakhidnoukrainskykh zemel] // Studentskyi shliakh (Lviv). 1931 r.

14. Yaniv Volodymyr. *Author's word* [Vid avtora] // Sontse y hraty. Berlin, 1941.

15. Yaniv Volodymyr. *Soul Experiences of a prisoner in „Prison sonets” of Ivan Franko* [Dushevni perezhivannia viaznia u «Tiuremnykh sonetakh» Ivana Franka] // Zapysky NTSh. T. 166. 1957.

16. Yaniv Volodymyr. *November fragments* [Lystopadovi frahmenty]. Berlin, 1941.

17. Yaniv Volodymyr. *Between despair and hope* [Mizh rozpachem i nadiieiu]. – Miunkhen. – 1992.

18. Yaniv Volodymyr. *German concentration camp* [Nimetskyi kotsentratsiinyi tabir]. Miunkhen, 1948.